

ТМ	Г. XXVIII	Бр. 4	Стр. 439 - 441	Ниш	октобар - децембар	2004.
----	-----------	-------	----------------	-----	--------------------	-------

Приказ дела
Примљено: 10.02.2004.

Станоје Ивановић

ИЗАЗОВИ ВИРТУЕЛНЕ КУЛТУРЕ*

Поднаслов ове књиге – Идентитет и комуникација у кибер-друштву – на синтетичан начин изражава суштину проблематике која чини њен садржај. Светска компјутерска мрежа која представља не само систем комуникације, него и особену врсту заједнице, развија специфичан вид социјалног и културног искуства које прераста у виртуелну културу.

Примена и ширење комуникационе технологије где доминира пренос, комуникација и чување садржаја, има бројне и различите импликације које се не могу објаснити без разумевања нових појмова који су с њом у вези. Кибер-друштво, кибер-простор, online-заједница, виртуелна стварност, виртуелна култура, само су неки од њих. Живот с технологијом ствара нове форме односа, нове просторе живота и нове "менталне димезије егзистенције" који спадају у домен виртуелне стварности која се рађа наспрам реалног света.

За разлику од реалног света и његових физичких својстава која се генерацијама усађују у свет људи, виртуелни свет мења суштинска својства стварности као што су простор и време. Простор се сели у универзум "који почива на мрежи компјутерске комуникације" у коме се развијају нове комуникације и нови облици заједништва, у коме се рађају и задовољавају нове потребе. Време као израз трајања разбијено је на мноштво сегмената у којима доминира тренутни, садашњи ток који се стално убрзава према техничким моћима медија. За разлику од природних циклуса, нови технички циклуси савременог живота су убрзани и фрагментизовани.

Управо теоретичари виртуелне стварности, овом новом простору дају социјална значења. "Кибер-простор је, заправо, изнова осмишљена јавна сфера друштвене, политичке, економске и културне интеракције" (стр. 63). Он је простор за рад и разоноду, "депо колективног културног памћења", популарана култура, арена за друштвени живот у новим условима. У њему настају "виртуелне заједнице" састављене од мноштва учесника масовних комуникација "на мрежи" (online), окупљених око заједничких садржаја и тежњи и интереса.

Међутим, ове заједнице су разнолике и неодређене, засноване на слободи појединца, егалистичке и децентрализоване, али са свешћу о повезивању, усмеравању и контроли комуникације. Није у питању само законско

* Стивен Цоунс (прир.), *Виртуелна култура*, Библиотека XX век, Београд, 2001.

уређење пристојности комуникација, него и начин остваривања друштвених утицаја оних који већ имају друштвену моћ и који информатичким средствима своју моћ још увећавају. Постоји настојање да виртуелна комуникација буде на линији интереса владајуће идеологије и да се она остварује кроз различите видове масовне културе, ширењем уверења и заједничких ставова који се подржавају.

Важно обележје технолошких комуникација јесте да утичу на друштвене промене. Електронски медији преошћавају просторне и временске границе, редукују перцептивне и психолошке разлике и смањују културну и социјалну дистанцу између људи. Такође, користећи сведени скуп "искристалисаних вербалних знакова", они занемарују социјалне моменте које утичу на обликовање предрасуда и социјалних образаца према другима. Али, захваљујући техничким одликама које подразумевају техничко и језичко знање, компјутерска комуникација захтева одређени ниво образовања, културе, па самим тим и социјалне припадности, што утиче на интересе и друге одлике корисника.

Иако ова комуникација истиче у први план техничке аспекте општења, а потискује социјална обележја учесника, истраживања показују да се она не могу занемарити и да припадност, социјални интерес и други фактори утичу на садржај и процес коришћења електронских медија. Заједнички интерес је превасходно покретач комуникација, а развијање осећања припадања одређеној групи подстиче облике заједништва.

Нови модели општења који попримају нека обележја заједнице, стварају могућности за нове видове културе. Као "модели постепене и трајне друштвене промене" они врше утицај на понашање и међуљудске односе, развијају нову "социјалну матрицу" на којој настаје електронска култура.

Нарочито је важан утицај информатичке технологије на трансформацију цивилног друштва. Јавна сфера друштвеног живота која обухвата економске процесе, политички живот и начин владања у заједници има своју структуру и начине функционисања, а сам процес комуникације представља "најважнији камен темељац на коме почива грађевина цивилног друштва" (Хабермас). Отворени и променљиви процеси у цивилном друштву резултат су људске акције, међусобног надметања и договарања.

Очување заједничких елемената и успешно функционисање друштва зависи од више фактора. Према Џ. Дјуију образовање обезбеђује појединцу усвајање заједничких друштвених вредности, успостављање односа са другима и заједничко учешће у друштвеним, политичким и културним активностима. Ч. Кули истиче значај језика који омогућује члановима заједнице да се међусобно изразе у оквиру заједничког социјалног система и који им развија осећање појединачног идентитета. Као посредник између појединца и друштва, језик омогућује комуникацију и успостављање друштвених односа у заједници. Р. Рорти наглашава улогу језика у артикулацији заједничког система вредности. Функционалисти указују на деловање више фактора у оквиру друштвене структуре који утичу на социјално искуство и друштвене улоге појединца.

Са глобалним променама друштва долази до модификације обележја цивилног друштва. Како истиче Х. Бреслоу постоје повезани процеси који теже да "разграде архитектонику цивилног друштва". Најпре, постоји сужавање и потискивање приватне сфере која све више постаје предмет државне

контроле и надзора, продужетак јавне сфере и део цивилног друштва. Даље, јављају се квази организације, интересне групе, које предузимају функцију грађана и делују у име њих, које делују као посредници између појединца и државе, а које уствари узурпирају морална права појединца. Пространа дисперзија индустријских процеса омогућује развој мултинационалних корпорација које тако организују економску делатност да занемарују националне интересе, државне оквире и цивилне односе, због чега слаби традиционална основа грађанског друштва и политички утицај јавности. Увођење нових начина производње ("дигитално контролисаних машинских оруђа") која се лако прилагођавају за нове производе и флексибилније организовање производње, њена дислокација у средини где су нижи трошкови, мења организациону основу рада, повезаност и солидарност радне снаге и везе између производних организација и друштвених институција. То води ка маргинализацији јавне сфере и заједничких активности и повлачење појединца у приватни простор.

Еволуција социјалне комуникације води ка електронској интеракцији која "тежи да прошири осећај изолације који је доминантан ефекат пост-цивилног друштва" (Бреслоу). За разлику од јавних облика друштвености који имају свој интензитет и социјалну густину, који развијају солидарност и изазивају одређене политичке и друштвене промене, електронска комуникација задржава дистанцу и анонимност учесника, што је непродуктивно за повезивање, солидарности и акцију.

Последице ових промена су вишеструке и тичу се не само цивилних вредности и трансформације цивилног друштва у пост-модерно друштво, него и културног и социјалног искуства појединца, па и самих сазнања о путевима и достигнућима друштвених и културних кретања.

У зборнику *Виртуелна култура* разматра се широк опсег тема које се односе на коришћење компјутерске технологије, на предности и недостатке који с њом обликују друштвени живот и на импликације које настају у културној и социјалној равни. Како закључује С. Џоунс, уредник књиге, то је скуп сталних промена "које утичу на све нас", које су некад видљиве, а некад не, а које се могу сагледати коришћењем достигнућа различитих наука од социологије до комуникологије. Радови десетак аутора сакупљени у овој књизи управо показују тематску разноврсност и истраживачку комплексност утицаја савремених технологија.

Неки од њих, посебно емпиријски радови о коришћењу информатичке мреже у конкретним социјалним условима, показују сву важност социјалних фактора, друштвеног статуса и индивидуалних интереса који утичу на коришћење ове мреже и доводе у сумњу превратничку улогу нових технологија. Лош је рано за коначни суд о кибер-друштву и кибер-култури и њиховим социјалним импликацијама.